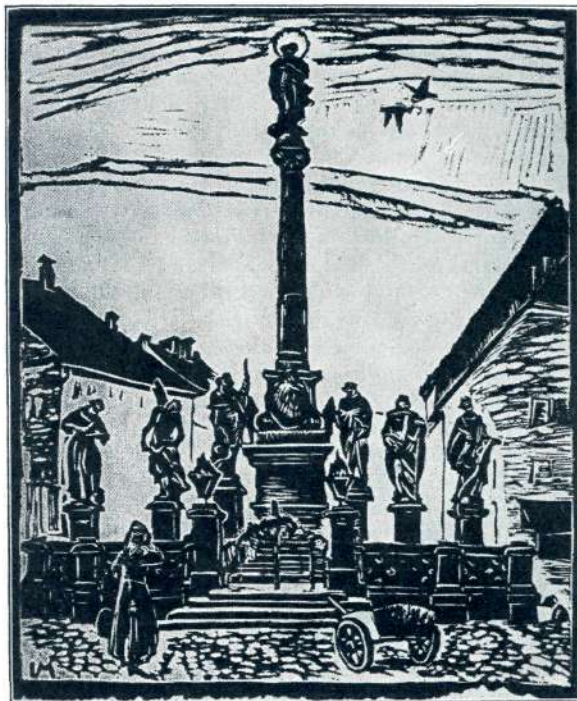


PROSVETNI DEL



JANEZ MEŽAN: MARIJIN SPOMENIK V MARIBORU

ESTETIKA IN SOCIOLOGIJA FILMA

DR. FRANJO ČIBEJ

I.

Današnji film se nahaja v krizi. Prijatelji filma in trgovci, ki imajo z njim posla, ugibajo o tem, kje je iskati vzrokov za to in kako bi premagali zastoje. Stvari ni težko priti do dna, če poznamo razvoj filma.

Film se je razvil iz zelo skromnih začetkov; v kratkih treh desetletjih je obvladal svet. Prvotna tehnična iznajdba se je do podrobnosti izvedla in po svoji tehnični popolnosti in podrobni diferenciaciji je film danes vsega občudovanja vredno izrazno sredstvo. Tudi vsebinsko je film hitro zajel široke kroge. Ne samo kot točna fotografija poljubnih dogodkov, tudi kot svojevrstna panoga »umetnosti« je prodril v javnost. Poleg »kulturnih« filmov, ki so neprecenljive pedagoške in znanstvene vrednosti, imamo do današnjega dne tako zvali »igralski film«. Le-ta je dolgo časa bil verna kopija gledišča, ali pa tudi zgolj vnanje prikazovanje katerihkoli dogodkov. Najprikladnejši za tako filmsko upodabljanje so bili in so romani in povesti, zlasti zgodovinske snovi. K sreči so nekateri genialni režiserji kmalu odkrili nove izrazne možnosti filma. Zlasti

od prevrata dalje je treba zabeležiti poglobitev starih in odkritje novih potov v filmski umetnosti. Ta veliki napredek ne gre samo na račun tehničnega aparata, temveč predvsem na račun kulturno-duhovnih vidikov.

Kratko naj označimo razvoj filma v zadnjih desetih letih ter trenutno stanje. Največ je obetal takrat nemški film, ki je pokazal mnogo uspešnih uprizoritev klasičnih in modernih dramatskih in dramatiziranih del. Odlične kvalitete je ustvaril zlasti v psiholoških, zgodovinskih in socialnih motivih. Nemški film je razpolagal z dobrim igralskim kadrom. Večina nemških filmov se je sicer posnela v ateljejih, a optično so znali nekateri režiserji odkriti nove možnosti. Nemška filmska produkcija se je kmalu po vojni zopet močno razvila ter bila vzor Rusom in tudi Amerikancem. Žal nemški film ni ostal zvest začrtani smeri in danes ne izkazuje skoraj nobene kvalitete. Splošno sodijo kritiki, da ne zdrži primere z inozemskim, posebno ruskim ali ameriškim filmom.

Skoraj vzporedno z nemškim filmom sta se razvila ruski in ameriški film. Danes obvladata svet, predvsem velja to za ameriški film. Ruski film je izšel iz primitivnih početkov, gojil je do danes t. zv. kolektivno umetnost, bil je skoraj brez izjeme tendenčen, snovno je črpal iz neposredne preteklosti in revolucije. Ruske svojstvenosti so: snimanje v prirodnih okoliščinah (človek v naravi ali v pristnem socialnem okrožju), naturalistično podajanje materije in detajlov, neosebno igranje (navadno podajanje tipov), nastopanje mase. Snovno so se ruski filmi v veliki meri izčrpali: utrudili so gledavca po svoji monotoniji. Zadnja leta je opaziti preokret zopet v »individualistično«, psihološko in občedlovesko smer. Nekateri govore celo o novem »buržuaznem« filmu. Igravčeva osebnost stopa zopet bolj v ospredje.

Ameriški film seveda ni enoten. Nas more zanimati samo to, kar je umetniško pomembno. V tej smeri so Amerikanci ustvarili veliko, četudi ne vsega iz lastnega, in nezmislno je, soditi o današnjem ameriškem filmu omalovažujoče. Res pa je, da so ustvarili svoj tip filma, film, v katerem je podčrtan igravec čisto do skrajnosti, a taki filmi, ki so bili dosledno prirojeni po starem, so tudi za Ameriko izrodek. Ameriški film je do danes držal, kar je obetal.

Italijanski film je po vojni propadel, o njem ni nič slišati, še manj videti. Francozi so pred kratkim pokazali nov zalet kvišku (Sv. Ivana d'Arc), imajo večje število nadvse modernih režiserjev in igravcev, številčno pa ne izkazujejo mnogo. Angleški film je razmeroma malopomemben: v glavnem se je angleška filmska produkcija združila z ameriško. Zadnja leta je opaziti nekaj novih poskusov (Piccadilly!). Tudi Poljaki skušajo ustvariti svoj nacionalni